

Jonge theatermakers ontdekken de bijbel

Het sampelen van God

FOTO: REIN VAN KLOWIJK

Daphne de Bruin in "Madonna's man"

DOOR KARIN VAN HERWIJNEN

Opvallend vaak gebruiken jonge theatermakers bijbelboeken als basis voor hun voorstellingen. Theatergroep Els Inc. sloot het drieluik *Leed der gevoellozen* in 1995 af met een voorstelling over Nazareth, Lourdes en Neerijnen, die deze maand wordt hernomen. Jeroen Kriek maakte vorig jaar met zestien scholieren een jongerenversie van *Openbaringen*. Daphne de Bruin is inmiddels toe aan haar tweede voorstelling over de heilige maagd Maria, en Nieuw-West komt in 1998 met een voorstelling over de hedendaagse Jezus. Wat zien theatermakers in godsnaam in de bijbel?

Auteur Daphne de Bruin (1963), een van de leden van de Utrechtse theaterfirma Growing up in Public, legt de laatste hand aan haar toneelstuk *Madonna's man*. Deze theatertekst, gebaseerd op het familiedrama dat ten grondslag ligt aan ons kerstver-

haal, staat met Kerstmis op de planken. Niet toevallig natuurlijk. Evenmin berust het op toeval dat De Bruins *Memoires van een maagd*, een tekst over de heilige maagd Maria, in de Onze Lieve Vrouwe-toren in Amersfoort in première ging. In de Middeleeuwen was Amersfoort, als gevolg van een Mariawonder, het drukste pelgrimsoord van Nederland. In beide teksten maakt De Bruin gebruik van bekende Maria-verhalen: de onbevleete ontvangenis, Jozef de timmerman, de geboorte van Jezus, de heilige maagd Maria. Beelden en verhalen die deel zijn van een ruim tweeduizend jaar oude joods-christelijke verhalen-traditie waar onze hedendaagse cultuur in verankerd ligt. Een traditie die niet alleen bestaat uit verhalen maar ook uit moraal. En ook die blijkt inspirerend. Gerardjan Rijnders schreef een scène op basis van het gebod 'Gij zult geen beelden maken' voor een jeugdtheatervoorstelling van Lidwien Roothaan. Suver Nuver en Groing up in Public maken aan het eind van dit seizoen gezamenlijk een voorstelling over hoogmoed, gramschap, hebzucht, onkuisheid,

onmatigheid en traagheid. Zijn deze hoofdzonden nog wel hoofdzonden, vragen de zeven makers zich af, of zijn ze inmiddels gepromoveerd tot hoofddeugden van onze kapitalistische maatschappij? Een onderzoek dus naar de verbinding tussen christendom en kapitalisme.

Kruisiging

De Bruin viel met name voor Salomé, de vrouw die van koning Herodes het hoofd van Johannes de Doper eistte, en voor Maria. De Bruin heeft een zwak voor zulke, door veel mensen herkende vrouwen omdat ze model staan voor stereotiepe vrouwbeelden die onze maatschappij eropna houdt. Maria is een vrouw op wie mensen al eeuwenlang hun verlangens en behoeften projecteren – een luisterend oor, vergeving, of onvoorwaardelijke liefde.

De Bruin gebruikt in teksten als *Memoires van een Maagd* en *Madonna's man* het alom bekende beeld van de heilige maagd Maria en het geraamte van het kerstverhaal om er haar persoonlijke versie in

te schrijven. Waarom? Omdat bijbelse figuren en verhalen door veel mensen worden herkend. En een bekend beeld kun je veranderen. Daar kun je iets tegenover zetten, wat een andere manier van kijken oplevert.

Maar er is meer. De Bruin: 'Als ik alleen mijn eigen verhaal zou vertellen mis ik het historische kader. Dat krijg ik cadeau wanneer ik gebruik maak van een bijbelse figuur. Ik kan op zoek gaan naar de manier waarop ik me tot die geschiedenis wil verhouden.'

In het zoeken naar die verhouding kan De Bruin haar eigen leven en persoon benoemen en afbakenen. Het bezorgt haar identiteit en verbondenheid. De verleviching van een bijbels verhaal met haar eigen versie maakt de visie van De Bruin zichtbaar. En het tilt haar tekst uit boven het individuele. Dat is althans de bedoeling. 'Ik wil onderdeel zijn van iets dat groter is dan ikzelf,' zegt De Bruin. Maar lukt dat ook?

In een van de laatste scènes van *Madonna's man* beschrijft De Bruin de angst haar pasgeboren kind te verliezen. Hoe hij van de trap valt, stikt in een knikker, aangereden wordt of verdrinkt. Aan die angstscenario's voegt ze ook de kruisiging toe: (...) *of aan een kruis/met zijn ontblote tengere lichaam/het lichaam dat ik gekoesterd heb/gedragen/gevoed/aan mijn borst gedrukt/en verzorgd/dat lichaam dat mijn kind was/gespijkerd en gekweld aan het kruis/in de brandende zon/aan de staalblauwe hemel/hoe je verscheurt bij de aanblik/mijn zoon/waar het kostbare leven langzaam uitsijpelt/in rode druden langs zijn pols/bloedend hart (...).*

Twintig jaar geleden was het vast godslastering om je eigen *petite-histoire* te koppelen aan een (fictieve) gebeurtenis die miljoenen mensen over de hele wereld eeuwenlang heeft beroerd. De Bruin heeft blijkbaar weinig last van de lading die die verhalen met zich meedragen. Tegelijkertijd beschouwt ze het gebruik van elementen uit een gezamenlijke traditie in haar werk als iets essentieels, omdat het generaties verbindt en troost biedt. De Bruin: 'Aan die behoefte ligt doodsangst ten grondslag. Vanuit een geïndividualiseerd leven is de gedachte aan de dood haast onverdraaglijk. Als aan zo'n leven een einde komt, betekent dat het einde van een universum. Met die gedachte valt nauwelijks te leven. Het wordt draaglijk in het besef dat je onderdeel bent van een stroom generaties.'

Die behoefte aan verbondenheid, aan op te gaan in een groter geheel, komt waarschijnlijk overeen met de reden waarom neo-katholieken massaal de kerk binnenstromen, op zoek naar 'de geborgenheid van de geloofsgemeenschap, de bevrijding uit het moderne materialisme en de terugkeer naar de spirituele bronnen van het bestaan' (uit *De Groene Amsterdammer*). Het bezoeken van een Mariavorstelling van Daphne de Bruin kun je vergelijken met naar de kerk gaan: in verbondenheid jezelf ontstijgen. In het beleidsplan van Growing up in Public, waarin ieder van

de vier leden zijn toekomstplannen ontvouwd, schreef De Bruin dat ze in een van haar voorstellingen de grens tussen theater en religie wilde opheffen. Ze lijkt aardig op weg.

Taboe

Een ander lid van Growing up in Public, Jeroen Kriek (1961), heeft dit seizoen zijn vierde bijbelvoorstelling op stapel staan. Dit keer is zijn oog gevallen op het boek *Jesaja*. Voor zijn voorstellingen met jongeren van het Wageningen lyceum gebruikte Kriek eerder al de openbaring van Johannes en het evangelie van Mattheus. Krieks fascinatie gold de manier waarop bij Mattheus een held, Jezus dus, wordt gecreëerd. Samen met de jongeren vertaalde Kriek dat verhaal in het verhaal van een gewone jongen die, om zich te onderscheiden, zegt dat hij Jezus is. Anderen gaan erin geloven omdat ze willen geloven. Zo probeert Kriek het mechanisme van leiden en geleid worden bloot te leggen.

Iets dergelijks deed hij met de openbaring van Johannes. In dit laatste bijbelboek wordt beschreven hoe de wereld wordt geteisterd door zeven plagen, waaraan de mens alleen kan ontsnappen via het geloof. Voor Kriek opnieuw een aanleiding om een stuk over en met jongeren te maken. Sleutelsceën is het moment waarop de personages in een keer al hun houvast kwijtraken. Kriek: 'In het boek *Openbaringen* wordt gesuggereerd dat er een uitweg is in het ware geloof. Daar geloof ik dus niet in. Ik ben niet op zoek naar troost. Het gaat mij om inzicht.'

'God sampelen' noemt Kriek zijn gebruik van de Bijbel. *Openbaringen* en *Het testament* (zo heette de voorstelling naar het evangelie van Mattheus) refereren op een eigentijdse manier aan de mechanismen en de thema's uit de bijbelse verhalen. Kriek breekt de Bijbel open zoals hij deed met klassiekers als *Hamlet* en *Andromache*; ook met bijbelse thema's maakt hij voorstellingen die jongeren op de huid zijn geschreven.

Kriek is de Bijbel gaan lezen uit nieuwsgierigheid naar zijn culturele erfgoed. Hij ervoer het als een orakelboek; een boek vol levenswijsheden, een boek over het ontstaan van moraal. 'Het is een doorlopende poging uit te zoeken hoe je je moet verhouden tot de omstandigheden waarin je zit. Die bijbelfiguren wringen zich ergens doorheen. Het gaat niemand voor de wind. Voortdurend is men bezig iets in beweging te zetten. Vanuit *New Age*-perspectief gaat het boek over persoonlijke groei.'

De strijd om de macht tussen de oude koning David en zijn zoon Salomo inspireerde Kriek tot *De dverg van Bethlehem* (1993), gemaakt in een tijd waarin een groep jonge theatermakers zich als generatie wilde profileren. Ook hier kwam de Bijbel hem van pas, als een spannend jongensboek bij uitstek. 'Ik word diep geraakt door het feit dat dat boek en die figuren *impact* hebben op mijn dagelijkse leven, ook al ben ik niet met de Heere opgevoed. (...) Het is het feest der herkenning. Hoezeer ik het ook wil ontken-

nen, ik ben helemaal doordrenkt van die Bijbel en haar symbolen. Neem nou zo'n beeld als iemand je andere wang toekeren. Dat is mijn cultuur.'

Kriek praat zonder enige gêne over zijn bijbelfascinatie. Van een taboe om de Bijbel als inspiratiebron te gebruiken is geen sprake. In zijn woorden klinkt veeleer de opwindende door die de herkenning van zijn eigen leven in de oude verhalen teweeg brengt. En de ontroering aan den lijve te ondervinden dat je deel uitmaakt van een cultuur.

Deze ontroering en opwindende, maar ook de behoefte aan verbondenheid zoals De Bruin haar omschreef, lijken tegenwicht te bieden aan een maatschappij die tot op het bot geïndividualiseerd is. De Bruin: 'Het is zo vermoeiend om steeds maar individu te zijn. Je wordt aldoor teruggeworpen op jezelf: alles is je eigen keuze, je eigen verantwoordelijkheid en dus je eigen schuld. Ik wil die verantwoordelijkheid delen.'

Modieus

Terwijl De Bruin 1997 afsluit met een hedendaags kerstverhaal, herneemt Els Inc. in december de twee jaar geleden gemaakte voorstelling *Leed der gevoellozen III. Nazareth, Lourdes en Neerijnen* luidt de ondertitel. Opnieuw een kerstvoorstelling dus. Het derde luik uit *Leed der gevoellozen* gaat over spiritualiteit in Nederland op dit moment. En over het verlies daarvan. Regisseur Arie de Mol (1961) wilde per se dat deze voorstelling over het christendom gaat en niet over moderne religieuze tendenzen. De Mol: 'Al dat *New Age*-gedoe vind ik oppervlakkig en modieus. Het heeft hier nog geen historie en over tien jaar is er niets meer van over. Als ik praat over spiritualiteit in Nederland nu dan heb ik het over het christendom. Wij zijn christenen. Het christendom ligt in ons leven verankerd, en is of wij willen of niet deel van onze geschiedenis, traditie en mentaliteit. Het interesseert me hoe dat in onze samenleving doorwerkt, juist nu er een generatie leeft die de kerk van zich heeft afgevoerd.'

Leed III bestaat uit drie delen. *Nazareth*, het eerste deel, toont in 61 staties de geboorte, het leven en het lijden van Jezus. De beelden zijn herkenbaar, naïef en soms erg grappig. 'Op basis van die korte verhalen uit het evangelie van Mattheus zijn miljoenen mensen gaan geloven,' zegt de Mol. 'Mijn moeder geloofde in wonderen omdat ze geloofde dat Jezus de zoon van God is. Terwijl ze niet geloofde dat ik volgend seizoen drie voorstellingen ga maken. Mijn moeder put kracht uit haar geloof. Die kracht fascineert me.'

Nazareth gaat over het verlies van die kracht, de naïviteit te kunnen geloven. Op basis van bekende bijbelse beelden, wil De Mol de toeschouwer een standpunt laten innemen. Die beelden bereiden hem voor op het tweede deel dat zich afspeelt in Lourdes. Daar wacht een groep verlamde mensen met de moeder wanhoop op een bad in het genezende water. Een

FOTO: BEN VAN DUIN

Heidi Arts, Ine Leijtens, Annelies Herfst, Kees Hartveld, Kees Scholten en Gusta Geleijnse in "Nazareth", het eerste deel van "Leed der gevoellozen III: Nazareth, Lourdes, Neerijnen" door ELS Inc./Arie de Mol

genezing die natuurlijk niet komt. *Lourdes* fungeert als metafoor voor de hoop op het bestaan van iets buiten jezelf. En het verlies ervan. De Mol erkent dat verlies. Hij ziet hoe rationaliteit, die hij beperkend vindt en de mens hoogmoedig maakt, de plaats van het metafysische heeft ingenomen.

In *Neerijnen* ten slotte, het derde deel van *Leed III*, wordt het verhaal verteld van poppenspeler Jozef van den Berg, die zes jaar geleden als een moderne apostel alles opgaf en in een fietsenhok naast de kerk van Neerijnen ging wonen. Onwillekeurig ga je je afvragen of die man gek is geworden. Of is hij een moderne mysticus die daadwerkelijk het licht heeft gezien? Van den Berg greep naar de Bijbel om zijn spirituele ervaringen in te bedden. De Mol: 'Hij gebruikt symbolen uit onze traditie. Ik vind het bekrompen en kortzichtig om hem om die redenen af te kraken.'

De Mol koos voor het christendom als thema uit recalcitrantie tegen de gemakzucht waarmee christelijk geloven belachelijk wordt gemaakt. De behoefte die aan religie ten grondslag ligt is nu eenmaal overal en altijd dezelfde. Gezien de lacherige, niet begripvolle reacties die hij kreeg toen hij indertijd zijn plannen voor deze voorstelling bekend maakte, is het blijkbaar *not done* op het toneel je verhouding tot het christendom te onderzoeken. Spiritualiteit mag, God *sampelen* mag ook. Maar het christendom serieus nemen als spirituele basis van onze samenleving en die op het toneel onderzoeken, raakt kennelijk aan een sociaal taboe. Dat maakt zo'n onderzoek actueel. TM

"Leed der Gevoellozen III: Nazareth, Lourdes, Neerijnen" is te zien in Korzo, Den Haag (3/12), Concordia, Enschede (6/12), De Kring, Roosendaal (9/12), De Vorst, Tilburg (10/12), Streek-

schouwburg, Cuyk (11/12), Kunstmin, Dordrecht (12/12), Plaza Futura, Eindhoven (13/12), Lieve Vrouw, Amersfoort (19/12), Agnietenhof, Tiel (20/12), Provadja, Alkmaar (24/12), Bis, Den Bosch (27/12). In Den Haag, Roosendaal, Cuyk en Tiel is er voorafgaand een lezing over de achtergronden van de voorstelling.

"Madonna's Man", een coproductie van Growing Up in Public en Theater Bellevue, is te zien in Theater Bellevue te Amsterdam van 9 tot en met 28 december; niet op zaterdag en maandag.

Growing up in Public speelt in Enschede

Paul van Soest voor één avond 'God in Twente'

De succesvolle voorstelling *Madonna's Man* maakt een reisetournee. In de voorstelling geeft theatermaakster Daphne de Bruin van de Utrechtse theaterfirma Growing up in Public haar eigen interpretatie aan de oorsprong van kerst. Tweeduizend jaar na de geboorte van het kerstkind vertellen Maria, Jozef en God hun verhaal. Wat ging er aan de kerstnacht vooraf, hoe beleefden ze de verwekking en de geboorte van het heilige kind? Persoonlijke verhalen, die in de bijbelse kerstevangelies niet aan bod komen en een heel nieuw licht werpen op de betrokkenen. De voorstelling staat woensdagavond 29 november vanaf half negen in Concordia te Enschede. *De Roskam* ging alvast elders kijken en sprak met die man die 's avonds God is. "Misschien moet ik me voortaan maar Jees noemen."

De bekende bijbelfiguren krijgen eindelijk de kans om hun zegje te doen. Ze vragen om begrip voor hun persoonlijke rol in het Christusverhaal en presenteren zichzelf

met charme, in een decor dat nog het meest aan een showroom doet denken. De regie is van Paul Feld en de spelers zijn Daphne de Bruin, Willem Kwakkelstein en

Paul van Soest die God speelt. De voorstelling duurt een uur en wordt zonder pauze gespeeld.

Geloofwaardig

Je maakt wat mee in een mensenleven, maar sommigen maken het wel erg bont. Ze worden van een activistische hippie tot een succesvol zakenman. Van jazzdrummer tot prijswinnend cabaretier. En als je leven dan toch al op een theatershow lijkt, kun je net zo goed officieel acteur worden.

Met je eigen website www.merde.nl. Dan mag je alle rollen spelen. Op het scherpst van de snede: blijf jezelf en maak je rol geloofwaardig, elke keer opnieuw. Bij het Theater van de Lach, in de films *Ciske de Rat* en *Amsterdamned*, op televisie bij *Bassie en Adriaan* en *Baantjer*, maar ook in een soloprogramma (*De Reddingsbrigade*) en van Handige Harrie (*Foutje moet kunnen baas*) via Hamlet tot God de Manager. De laatste rol speelt het multitalent Paul van Soest bij het gezelschap Growing up in Public. Van Soest is komende woensdag in *Madonna's Man* één avond God in Twente.

Van Soest: "Ik voel me bij Growing up in Public altijd erg op mijn plek, het afgelopen seizoen nog als Kreon in *Antigone* dat ook te zien was in de Schouwburg van Enschede. Voor mij persoonlijk is elke rol een uitdaging maar de rol van God is natuurlijk wel extra aansprekend. Ik ben als het ware zelf het wonder. Het is weer eens een andere rol dan bijvoorbeeld Henk van de Berg in *Toen was geluk heel gewoon* van de KRO of andere televisierollen die ik heb gespeeld."

Drievuldig

In een uur tijd geven dan zowel Maria, haar man Jozef als haar minnaar God de toeschouwers een intieme en verrassende blik op het kerstverhaal. Maar vooral ook op onszelf en ons menszijn. Zoals God zelf (zich bewust van de spirituele implicaties) bij de borrel na afloop zegt: "Misschien moet ik me voortaan maar Jees noemen in plaats van Paul." Een drievuldige God. Waarbij de beschouwende toeschouwer naar keuze kan huilen, lachen of verstillen, maar zich niet onberoerd weet.

Van Soest: "Na het spelen van dit stuk moet ik altijd eerst weer even op aarde komen, de energie is elke keer zo intens." In het knap gecomponeerde stuk verleiden God, Jozef en Maria de toeschouwer tot een mentale salto mortale. Zonder te vervallen in de overdreven theatrale vormen waar wij mensen het patent op lijken te hebben. Een sober maar stijlvol decor ondersteunt de voorstelling. De concentratie van de spelers sleept het publiek mee door puntige teksten en langs intrigerend stil spel. Als toeschouwer hoop je al luisterend de teksten later nog eens rustig door te kunnen lezen. Er wordt immers veel aangeraakt dat tot nadenken en vooral aanvoelen uitnodigt. De successen van het christendom worden door God zelf gerelativeerd in prachtige bijzinnen. De pijn, de angst en het geluk van een moeder worden door Maria magistraal verwoord. Jozef krijgt als zachtmoedige timmerman diepte doordat zijn jaloezie, liefde en woede in dit spel aan bod komen.

In de bijna jiddisch-humoristische slot-scène, waar Jezus zijn roots blootlegt, ligt een verhaal voor alle ouders en kinderen verborgen. En kinderen, Gods kinderen, dat zijn we immers allemaal.

Of niet dan?

■

Madonna's Man, een modern kerstverhaal

Madonna's Man

DOETINCHEM – Tweeduizend jaar geleden werd Jezus, het kerstkind, geboren in een stalletje bij Bethlehem. Zijn geboorte wordt in de christelijke wereld ieder jaar opnieuw heel feestelijk gevierd met kerstmis. De Utrechtse theatergroep Growing up in Public maakte over deze bijzondere gebeurtenis een winterse kerstvertelling met als titel 'Madonna's Man'. 'Madonna's Man' is te zien in het Gruitpoorttheater aan de Hofstraat 2 op vrijdag 17 november om 20.30 uur.

Maar wat gebeurde er nu precies voordat Jezus werd geboren? Hoe hebben Jozef, Maria

Foto: Reyn van Koolwijk

en God de verwekking (onbevlekt) en de geboorte van dit heilige kind beleefd? In 'Madonna's Man' komen zij alle drie aan het woord om hun verhaal te vertellen. Een pijnlijke geschiedenis is dat geweest tweeduizend jaar gele-

den, tussen Maria, haar man Jozef en haar 'minnaar' God. In de epiloog van het verhaal komt Jezus zelf ook nog aan het woord, om zijn ouders en stiefouder te confronteren met zijn eigen jeugdherinneringen. De krant schrijft over 'Madon-

na's Man': „de voorstelling houdt het midden tussen cabaret en toneel, tussen een theologisch dispuut en een smakelijk familiedrama.”

Daphne de Bruin die de tekst heeft geschreven en zelf de rol van Maria speelt, zegt: „als niet gelovige, maar met een gereformeerde opvoeding achter de rug, voel ik mij sterk verbonden met de verhalen in de Bijbel. Deze verhalen vormen een grondslag voor een levensopvatting en de daaruit voortvloeiende normen- en waarden van de maatschappij. Vooral de figuur van Maria intrigeert me.”

De overige rollen worden gespeeld door Willem Kwakkelstein (Jozef) en Paul van Soest (God). De regie is in handen van Paul Feld.

Reserveren wordt aangeraden via telefoon 0314-340943. Kaarten kosten 15 gulden of met CJP/Pas 65 12,50 gulden.

'Madonna's Man' van Daphne de Bruin rond kerstdagen in Blauwe Zaal

Het kerstverhaal als familiedrama

Door Karin Hoekveen

UTRECHT - 'Ik stel in mijn teksten vanzelfsprekendheid graag ter discussie', zegt de Utrechtse theatermaakster Daphne de Bruin van theaterbureau Growing up in Public. 'Bijna iedereen kent het ruim tweeduizend jaar oude kerstverhaal', zegt ze. Op haar manier heeft ze het geanalyseerd en aangepast aan deze tijd. 'Zo kom je erachter hoe de zaken in elkaar steken', aldus De Bruin.

Geen simpel kerstverhaal dus, de voorstelling *Madonna's Man*, binnenkort te zien in de Blauwe Zaal van de Stadsschouwburg. Geen stal met dieren en een kribbe en het 'kindeke Jezus'. Het is een voorstelling die de gevoelens van de hoofdpersonen God, Maria en Jozef weergeeft. In het tweede deel spelen de drie acteurs de rol van Jezus. Over hoe hij als volwassene de macht over zijn eigen leven wil hebben. God heeft de zaak aan hem overgedragen. Jezus wil die zaak op zijn manier leiden. De van oorsprong bijbelse figuren worden in de interpretatie van de theatermaakster mensen van deze tijd. Het kerstverhaal wordt een soort familiedrama. Daphne de Bruin schreef niet alleen de tekst. Ze speelt ook de rol van Maria in het hedendaagse kerstdrama. Ze stelt zich voor hoe God naast het bed van Maria heeft gestaan. 'God zegt tegen Maria: 'Ik wil een kindje van je'', vertelt De Bruin. 'Wow', dacht Maria volgens de theaterschrijfster. 'Maria was vereerd. God verdwijnt. En daar zit Maria met haar bevruchte lijf. Ze vraagt zich af hoe ze dat haar vader en moeder moet gaan vertellen.' Zo ziet De Bruin de gebeurtenissen van twee-

Daphne de Bruin: 'Ik zoek in mijn werk naar identificatie'. MARNIX SCHMIDT.

duizend jaar geleden voor zich. 'Madonna's Man is een reconstructie van hoe het mijns inziens is gebeurd. Het is een interpretatie', legt ze uit

Jozef, de timmerman en partner van Maria, is volgens De Bruin een huisje aan het timmeren voor het jonge stel. Ze zijn van plan te trouwen. 'Jozef is een gelovig man en onder de indruk van de mooie beloften van God', vertelt De Bruin. Zijn gevoelens zijn tegenstrijdig. 'Aan de ene kant voelt hij zich vereerd. Aan de andere kant is hij boos omdat de vrucht die groeit in zijn toekomstige vrouw, niet ook van hem is. Jozef weet niet goed welke kant te kiezen, de boosheid of de verering. Met zijn stiefzoon Jezus krijgt hij nooit een band.' God op zijn beurt is in het stuk een eenzame man. Hij wil daarom graag een kind. Zijn nageslacht zou zijn werk kunnen overnemen. Maar het kind wordt zijn zwakke plek. Het stuk is opgebouwd uit monologen van de drie hoofdrolspelers. 'Die zijn zo gemonteerd dat ze op elkaar reageren', legt De Bruin uit. *Madonna's Man* ging in première in december 1997 in theater Bellevue in Amsterdam. 'Ik heb het stuk geschreven terwijl ik in verwachting was van mijn zoon Charlie', vervolgt De Bruin. 'Een deel van de angsten die in het stuk naar voren komen, zijn heel reëel, gebaseerd op mijn ervaringen. Het is daarom een heel persoonlijk stuk geworden. In mijn werk zoek ik naar identificatie. Ik moet iets hebben met de rol die ik speel of met het stuk dat ik schrijf.'

Voor de voorstellingen die op dit moment in het land te zien zijn, schreef De Bruin een extra deel aan de oorspronkelijke versie. 'Dat deel gaat vooral over de persoon van Jezus.' Daphne de Bruin maakt in haar teksten vaker gebruik van bekende iconen of persoonlijkheden. 'Het kerstverhaal is van groot belang geweest

voor de geschiedenis en de ontwikkeling van de hedendaagse mens en de verhoudingen tussen mensen en volken onderling', zegt ze. Daarom vindt ze het leuk daar iets mee te doen. God praat bijvoorbeeld in het stuk over de Islam. 'Hij denkt dat hij beter geen kind had kunnen nemen', vertelt de schrijfster. 'Want dat verzwakt. Allah had een profeet. Die kan je beter manipuleren. Daarom is de Islam misschien groter en heeft meer aanhangers', denkt God in het stuk.

Monumenten

De schrijfster-actrice is zelf niet religieus. 'In mijn opinie verschillen God en Sinterklaas niet zoveel. Maar het is zeker niet mijn bedoeling het geloof te bagatelliseren', meent De Bruin. Want ze ziet de bijbelverhalen 'als monumenten die een grondslag vormen voor een hele levensopvatting.' God wordt gespeeld door Paul van Soest, Jozef door Willem Kwakkestein. De regie is in handen van Paul Feld. Het decor is gemaakt door Catharina Scholten, de kostuums door Helma Miltenburg. Techniek en licht zijn in handen van respectievelijk Bodo Koch en Jeroen Kriek. In Utrecht is *Madonna's Man* te zien in de Blauwe Zaal van de Stadsschouwburg van zondag 24 t/m woensdag 27 december, ook matinee. Voor reserveringen: 030-2302023.

db Van den Berg Architecten Utrecht zoekt PROJECTLEIDER/TEKENAAR TEKENAAR Interessé! Bel 030-2331109 en vraag naar dhr. jr. J.H.A. Roelofs of bezoek onze website: www.vandenbergrgroep.nl
--

Daphne de Bruin brengt alternatief kerstverhaal

'Menselijk gezicht voor iconen uit bijbel'

THEATER • INTERVIEW

JOWI SCHMITZ

'Madonna's Man' door Growing up in Public. Tekst: Daphne de Bruin. Regie: Paul Feld. Te zien: 5 december, Het Oude Raadhuis, Hooftdorp; 6 en 7 december, Toneelschuur, Haarlem.

„Een andere manier van denken over het kerstverhaal”, zo omschrijft Daphne de Bruin *Madonna's man*. De succesvolle première vond plaats in 1997 en voor de reprise schreef de Bruin er nog een stuk bij: Jezus, de Epiloog.

In *Madonna's man* komen Jozef, Maria en God aan het woord. Ze geven alledrie hun visie op het jaar voor de geboorte van Jezus. De epiloog gaat over de levenswandel van Jezus. Het gaat dus in beide gevallen om verhalen die iedereen kent. Maar De Bruin heeft er een geheel eigen draai aangegeven. „Ik ben me af gaan vragen wat die vier personen nu eigenlijk zelf van die gebeurtenissen vonden.”

„Eigenlijk zijn het hele treurige, boze mensen. Neem nou Jozef. Hij staat op het punt te trouwen met een mooi meisje, als blijkt dat zijn aanstaande vrouw door een ander bezwan- gerd is. In het kleine dorp waar ze wonen is dat een schandaal. Wie gelooft Maria nou als ze zegt dat ze een kind van God verwacht? Jozef staat voor een dilemma: hij is zeer godsvruch-

Daphne de Bruin: „Maria is een achttienjarig meisje dat plat gaat voor een meneer in een mooi pak.”

FOTO • LEX VAN ROSSEN

tig, zingt in een koor en fantaseert over God die het dorp bezoekt en de woestijn zal laten bloeien. Hij zou zich vereerd

moeten voelen dat Maria uitverkoren is, maar tegelijk voelt hij zich natuurlijk bedrogen.”

Wat Maria te verwerken

krijgt, is ook niet mals. „Zij is een achttienjarig meisje dat plat gaat voor een meneer in een mooi pak. Die verleidt haar met mooie praatjes en vervolgens laat hij haar stikken. Het ergste is nog dat God haar niet alleen bedriegt, maar ook haar zoon op een gruwelijke manier laat sterven. Dat kan zij hem niet vergeven. God tenslotte is een oude man die een opvolger zoekt. Hij heeft een paar miljoen jaar de wereld bestuurd en wil wel eens met pensioen. Dus kiest hij Maria, omdat ze jong is en er goed uitziet. Maar Jezus blijkt niet het kind dat hij voor ogen had.

De Bruin heeft *Madonna's man* niet bedoeld als godslasterlijk geschrift. „Die elementen van vreemdgaan, scheiding en je kind verliezen zitten allemaal in het verhaal, daar heb ik niets aan veranderd. Ik heb de iconen uit de bijbel een menselijk gezicht willen geven. Als je gaat fantaseren hoe het gevoeld moet hebben, komt van het een het ander.” Er waren wel toeschouwers die vonden dat zij te ver is gegaan. „Christelijke jongeren vonden dat je Jezus geen 'project' mag noemen - want dat doet God als hij het over zijn zoon heeft. Maar voor mij is een kwetsbare, onbehouden God veel tastbaarder dan zo'n almachtig wezen dat boven alles staat en de liefde predikt.”

God en Maria in smakelijk familiedrama

Voorstelling: *Madonna's Man*, van Daphne de Bruin, door Growing Up in Public en Theater Bellevue. Regie: Paul Feld; kostuums: Helma Miltenburg; decor: Catharina Scholten. Spel: Daphne de Bruin, John Buijsman, Paul van Soest. Gezien: 14/12 Theater Bellevue, Amsterdam. T/m 28/12 aldaar; aanvang 12u30. Inl (030) 233 40 26.

Door ANNERIEK DE JONG

'Ik zei: jongen ga toch eens sporten. Maar nee, hij zat liever met zijn neus in de bijbel.' In de lunchvoorstelling *Madonna's man* heeft God de Vader een kind op de wereld gezet dat niet geheel aan Zijn verwachtingen voldoet. Op een handlanger had Hij gerekend die daarbeneden wel even orde op zaken zou komen stellen. Met veel spierballenvertoon en -gebruik. Alleen een dwaas, vindt God, grijpt niet naar geweld ter vergroting van zijn rijkdom en macht. En uitgerekend Gods eigen kind is zo'n dwaas. Was zo'n dwaas, want voordat de liefde prekende Jezus echt schade kon aanrichten heeft Pa hem geëlimineerd.

Bijna tweeduizend jaar na die daad — het woord Kruisiging past niet in Zijn vocabulaire — kijkt God terug op dood, geboorte en leven van Zijn enige zoon. Niet alleen God vertelt ons Zijn verhaal, ook Maria en Jozef krijgen van

tekstschrijfster Daphne de Bruin de kans om hun zegje te doen. Ze vragen alledrie om begrip voor hun persoonlijke rol in het Christusverhaal en ze presenteren zichzelf met charme, in een decor dat nog het meest aan een showroom doet denken. Glitterende gouden gordijnen doen dienst als muren; de vloerbedekking is ordinair paars. Ingeklemd tussen palmen staat een bank zoals je ze wel in hotel-lounges ziet. Als de personages niet op die bank zitten begeven zij zich naar het voortoneel waar ze een nog directer contact met het publiek kunnen leggen.

Maria en Jozef dragen bolhoeden en zwarte kostuums, een beetje à la Charlie Chaplin maar ook à la de mode bij zich vroom noemende joden.

God (Paul van Soest) draagt eveneens een hoofddeksel, maar lijkt in zijn beige outfit meer op een zakenman. Een oudere zakenman, met buikje en blozende wangen. In die gedaante, vertrouwenwekkend oud en rijk, heeft Hij Maria verleid.

Heeft God Maria misbruikt? Dat Hij haar een zoon schonk die Hij haar vervolgens ontnam, op de akeligst denkbare wijze, dat zal zij Hem nooit vergeven. Deze Maria, gespeeld door een bebrilde Daphne de Bruin, is geen doetje maar een temperamentvolle meid. Berekenend ook, zonder al te veel

John Buijsman (r), Daphne de Bruin (m) en Paul van Soest in *Madonna's Man* (Foto Reyn van Koolwijk)

consideratie met Jozef.

Dus dan vraag twee: hebben God en Maria de brave Jozef misbruikt? Je zou het haast gaan den-

ken. Voor een vrouw die van een ander hield bouwde hij een huis; voor een bastaard timmerde hij een wiegje. En ondanks al die in-

spanningen bleef hij een buitenstaander. Jozef (John Buijsman) spreekt met een lichte stotter; zijn armen hangen slungelig langs zijn lijf en zijn schouders staan erbarmelijk scheef.

Jozef is het prototype van de mens die zich morrend onderwerpt aan de machten, zowel die op aarde alsook in de hemelen.

Dat klinkt allemaal nogal cru, maar de vorm waarin De Bruin en regisseur Paul Feld, beiden van het Utrechtse theatercollectiefje Growing Up in Public, de bijbelse stof hebben gegoten, is vrolijk en vriendelijk: *Madonna's man* houdt het midden tussen cabaret en toneel, tussen een theologisch dispuut en een smakelijk familiedrama. En wat dat laatste betreft: in feite legt de Bruin, die zich in haar voorstellingen al dikwijls met Maria en de Heer heeft beziggehouden, haar vinger slechts op een zere plek van de Bijbel, op de verregaande vermenselijking van de nieuwtestamentische God. Want niets is menselijker dan het verlangen naar kroost.

'Allah en Mohammed hebben het een stuk beter aangepakt', zegt God in de laatste scène. 'Bloedbanden vertroebelen de zaak alleen maar'. Ja, het is, als je God bent, uiteindelijk slimmer om gewoon een profeet naar de aarde te sturen. Die doet tenminste precies wat jij zegt.

Ouderlijke dans rond bleek jesuskind

THEATER

Madonna's Man door Growing Up in Public. Tekst: Daphne de Bruin. Regie: Paul Feld. Theater Bellevue Amsterdam, 14 december. Herhaling: t/m 28 december.

Tranen tijdens de lunchpauzevoorstelling. En nog wel van die dikke. Zal de naderende kerst wel wezen, denk je, en wrijft ze gauw weg in het donker van de zaal. Zo briljant wordt er nou ook weer niet gespeeld in het eigentijdse kerstverhaal van Daphne de Bruin. Kijk eens hoe ze de lachers op hun hand hebben, het lijkt wel cabaret.

Ze hebben komische typetjes gemaakt van de drie Bijbelse personages die het co-ouderschap voeren over het kindje Jezus. Daphne de Bruin speelt Maria als een kattige wijsneus met een bril-

letje op, John Buijsman is een sul-lige Jozef die zich zit te verbijten van woede en de God van Paul van Soest is een patersige projectontwikkelaar in te dure kleren. Natuurlijk is het grappig, zo'n God die het over z'n 'business' heeft, Maria die 'Joos boos' zegt, waarop Joos sist dat hij z'n vuisten in de weke buikholte van zijn Goddelijke rivaal zal zetten.

Maar waarom moet je dan wéér huilen als Daphne de Bruin met een overdreven benepen stemmetje vertelt dat je kind verliezen het ergste is wat een moeder kan overkomen? Doelbewust wordt hier ingespeeld op het cliché van het moedergevoel. Waarom trap je er in, terwijl je eigenlijk niet houdt van zo'n opgefokte speelstijl en tevergeefs verlangt naar een moment van bezinning?

Het komt door de wanhoop die

bij deze voorstelling onder de opervlakte sluimert. Vaardig hebben de acteurs, onder leiding van regisseur Paul Feld, deze wanhoop verborgen onder een masker van uitbundigheid. Wanhoop over de enige figuur die in deze quasi-vrolijke kerststal ontbreekt: het kindeke Jezus. Om hem zijn God en Maria bij elkaar gekomen, en om hem zijn Jozef en Maria bij elkaar gebleven. Het portret van de kleine hangt in de goud- en purperkleurige hotellounge waar de drie ouders elkaar ontmoeten: het gebogen hoofd van de gekruisigde.

Verder wordt Jezus alleen in woorden opgeroepen, maar die woorden zijn zo raak dat er een bijna tastbaar beeld ontstaat van een mager, bleek en veel te serieus jongetje dat stond te trillen als een jong hondje als hij uit bad kwam.

Een kind dat z'n almachtige, natuurlijke vader terechtwees - 'zijn gezichtje helemaal strak van ontzetting' - omdat die de jongens uit het dorp in het ravijn had laten struikelen nadat ze Zijn Jezus hadden gepest.

Rondom dit afwezige kind, waarvan we straks de geboorte weer gaan vieren met kaarslicht en diners, voeren drie volwassene een machteloze rondedans uit. Het was hun 'project', dit kindeke Jezus, en het mislukte.

Projectontwikkelaars, dat zijn alle ouders eigenlijk. Almachtige scheppers, net als de angstaanjagend gladde God van Paul van Soest. En amper in staat om te beseffen dat ze een kind opzadelen met de verantwoordelijkheid om hun dromen te verwezenlijken.

Marijn van der Jagt

Kind aan het kruis

TONEEL

Lunchvoorstelling: Madonna's man, van Daphne de Bruin, door Gro-wing up in Public. Regie: Paul Feld. Gezien: 14/12. Bellevue, daar nog t/m 28/12

Ik ben een fan van de actrice Daphne de Bruin. Of zij nu een van haar eigen teksten speelt of in een stuk van een ander meedoet, ik moet altijd om haar lachen. Wat ik van de toneelschrijfster Daphne de Bruin vind, weet ik niet zo goed. Haar stukken amuseren me altijd, maar na afloop heb ik het gevoel dat ik een cabaretnummer heb gezien, in plaats van een uitgebalanceerde voorstelling. Daphne de Bruin heeft een lunchvoorstelling van een klein uur gewijd aan de geboorte van het Kerstkind, waarin zij zelf de rol van Maria speelt. Want hoewel de meeste mensen kerst waarschijnlijk vooral associëren met kerstkransen, kerstpakketten en kerstarrangementen, is het feest begonnen met de geboorte van Jezus. Hoe was het ook weer? Hij werd geboren in een stal in Bethlehem. Zijn moeder was Maria, die getrouwd was met Jozef, maar hij was de zoon van God.

In de lunchvoorstelling *Madonna's man* ligt die tijd inmiddels al lang achter ons. God, Maria en Jozef wonen in de hemel, die er overigens uitziet als een nachtclub in Hongkong, en halen herinneringen op aan de tijd dat Maria en Jozef nog verloofd waren en God besloot dat hij wel een kind wilde. Daphne de Bruin houdt zich voor wat betreft haar theologische interpretatie van de

gebeurtenissen trouw aan wat de evangeliën over Jezus zeggen. Het is dan ook de christelijke versie die het publiek te zien krijgt. God wil een zoon, hij zoekt een meisje en regelt de praktische zaken met Jozef. Het is Jozef die zich achteraf het meest over de gang van zaken beklaagt; hij staat voor eeuwig te boek als een schlemiel. Maria is woedend. God is voornamelijk teleurgesteld in zijn zoon: "Die ziekelijke uitstraling, dat magere!"

Ik moet zeggen dat de verhaallijn in *Madonna's man* me een tikkeltje teleurstelde, omdat ik had verwacht dat De Bruin met een wildere interpretatie zou komen. De tekst actualiseerde zij wel; laat dat maar aan haar over. Er valt veel te lachen in *Madonna's man*, maar het is ditmaal niet alleen cabaret. In haar eigen monologen als Maria weet Daphne de Bruin grote ontroering op te roepen. Het is ook niet niets, je eigen kind aan het kruis zien sterven.

DAPHNE MEIJER

Daphne de Bruin middelpunt van tragikomische Middernachtzon

Bellevue, Amsterdam, Kerstlunchvoorstelling.

Madonna's Man van Daphne de Bruin, Regie:

Paul Feld, Spel: Daphne de Bruin, John

Buijsman en Paul van Soest.

Gezien op 16 december. Aldaar nog t/m 28 december (beh. za en ma) 12.30 uur.

In de lunchvoorstelling 'Madonna's Man' van Daphne de Bruin gaat het respectvol, maar verre van kritiekloos toe rond het aloude kerstverhaal. Het is aan de oppervlakte luchtig en cabaratesk, maar onderhuids schommelt de tragiek meer op de golven.

Tussen de glitters hangen vier identieke portretten van de gekruisigde heiland. Maria (de Bruin) draagt een uilenbril, bij Jozef (John Buijsman) zijn het de glazen van de sukkel tegen (goddelijke) wil en dank die op het netvlies drukken. God (Paul van Soest) verschijnt in de vorm van een keurig geklede gepensioneerde man, met een uitgedoofde sigaar in de hand. Om beurten en beetje geven de drie hun visie op het kerstverhaal.

Zo'n 1998 jaar geleden kruisten hun wegen zich op raadselachtige wijze, sedertdien hebben gelovigen en ongelovigen elkaar met de wildste droom- en spookscenario's om de oren geslagen. Het was me immers nogal wat: de Heer plant een electriciteitsmast in Maria's hart om er een kleine 34 jaar later een gat in te slaan. En Jozef mag dan over een vlotte handigheid beschikken - waar vind je tegenwoordig nog zo'n goede, inschikkelijke timmerman - het liefst zou hij zijn 'rivaal' aan de muur spijkeren.

De Theatergod tegen wie dit duo moet opboksen is er dan ook een van het laconieke soort:

"Almachtig zijn is niet meer of minder dan een positie bekleden waarin je kritiekloos kunt doen of laten wat je wilt." Aan het eind wordt er nog wat bitterzoete olie op het vuur gegooit. Het christendom mag dan groot wezen, de islam groeit gestaag verder. Zal de religie die liefde en vergeving predikt het uiteindelijk moeten afleggen tegen een godsdienst van tucht en orde?

De boodschap van deze voorstelling is in mijn ogen messcherp te herleiden: laten we ons in godsnaam niet leidzaam laten leiden door illusies en zelfbeklag. En, ere wie ere toekomt; ruim voordat de media zich en masse bejubelend op het stuk Emily stortten, schreef (en speelde) De Bruin in de nauwelijks besproken voorstelling Hofleveranciers als over onze vorstinnendynasties. En dat vele malen pittiger. Nu, rond Kerstmis, straalt ze in het middelpunt van een tragische Middernachtzon.